

DOI: 10.33310/2078-2128-2021-21-2-42-47
УДК 159.922.5

І. І. САВЕНКОВА,
доктор психологічних наук, професор
ORCID ID 0000-0003-0081-9297
E-mail: savenkova-1966@ukr.net

Ю. Д. МІССЮК,
студентка соціально-гуманітарного факультету
Email: yliaparlikokosh@gmail.com
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського
м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОБґРУНТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Анотація: Наведений опис теоретичного аналізу проблеми психологічного захисту та його особливостей, представлено уявлення про стратегії адаптаційної поведінки особистості; описані психодіагностичні методики (тест «Індекс життєвого стилю» Р. Плутчика – Г. Келермага; методика «Індикатор стратегій подолання стресу» Д. Амірхана в адаптації Н. О. Сироти і В. М. Ялтонського; багатофакторний особистісний опитувальник «Адаптивність» А. Г. Маклакова в адаптації С. В. Чермяніна, тест смислово-життєвих орієнтацій Д. О. Леонтьєва, методика визначення стильових особливостей саморегуляції поведінки В. І. Моросанової і Є. М. Коноз) використанні в дослідженні особливостей психологічного захисту особистості та трансформаційної адаптації. Психологічний захист і розвиток особистості пов'язані між собою, даючи змогу особистості адаптуватись в складних життєвих умовах.

Ключові слова: студент, психологічний захист, адаптаційна трансформація.

Середньостатистичний вік студента коледжу першого-другого курсу знаходиться в межах 15 – 17 років, це вік відноситься до ранньої юності (А. В. Мудрик, Л. С. Выготский, Э. Эриксон, І. С. Кон). Юність – період життя людини, розміщений онтогенетично між отрочеством і дорослістю. Психологічним змістом кризи переходу до дорослості є «відрив від батьківських коренів» (К. Поліванова).

Особливості адаптаційної ситуації особистості в період студентства збігається з накладенням двох кризових ситуації. По-перше, це зміна умов життя і навчання студента, які в перші дні деякі особи розцінюють як критичну (О. Г. Мороз, О. Г. Солодухова, В. Д. Цуркан). По-друге, це актуалізація соціально-психологічних протиріч, вирішення яких стимулює особистісний розвиток студента в ранній юності (І. С. Кон, А. В. Петровскій, В. В. Столін та ін.). Перехід від шкільної довузівської форми навчання є складним адаптаційним процесом, порушення якого відобразиться на психологічному комфорті, нервово-психологічному здоров'ї студента, на його навчанні та досягнень поставлених цілей (Е. Д. Красик, Д. В. Солдатов, Н. А. Агаджанян, В. А. Ананьев) [2].

В період відмови особистості від старих форм відношень із оточуючим середовищем як не відповідних, застарілих, а також при відсут-

ності нових новоутворень які необхідні в змінних умовах життя, починає гостро відчуватись потреба в психологічному захисті особистості та швидкої трансформації адаптаційної можливості організму. Відповідно студентство в період ранньої юності потребує підвищеної активності психологічного захисту особистості, а проблема психологічного захисту студентства на кожному з етапів навчання є найбільш актуальною проблемою вищих навчальних закладів освіти.

Феноменологія психологічного захисту вперше стала предметом наукового аналізу в психоаналітичній теорії З. Фрейда в 1894р. Формування передумов психоаналітичної концепції психологічного захисту спочатку відбувалося в рамках дослідження З. Фрейдом різних форм істерії. Вперше до поняття «захист» він звернувся в 1894 році в роботі «Психоневрози захисту», де, аналізуючи з патогенетичної точки зору різновиди істерії [13].

Захист регулює індивідуальну поведінку і, на думку З. Фрейда, визначає взаємодіє в конфлікті між свідомим і несвідомим. Свідомість впливає на несвідоме допомогою витіснення, що оберігає його від неприйнятних інстинктивних потягів. Несвідоме впливає на свідомість через механізми захисту, трансформують потяг у форми, яку прийнятні для

реалізації в поведінці [3, 6, 13]. Функція захисту відбивається в ослабленні вказаних вище протиріч, і збереженні свідомості особи від неприйнятних інстинктивних вчинків. Однак такий баланс можливий в спокійному стані сфери свідомого в якому відсутні негативні, травмуючі особистість переживань завдяки адаптації особистості.

Психічна адаптація – це процес, який дозволяє особистості встановлювати оптимальні відносини з навколишнім середовищем і задовольняти актуальні потреби особистості, при цьому адекватне відповідність між психічними і фізіологічними характеристиками не порушується.

Мета статті: Головна мета цієї роботи є обґрунтування використання теоретико-методологічних засад дослідження адаптаційної трансформації психологічного захисту особистості студента.

Виклад основного матеріалу:

Виходячи з наведених вище міркувань, можна розглядати психологічний захист як поведінку (усвідомлену і не усвідомлену), актуалізація якої в адаптаційній ситуації підвищує резистентність особистості до деструктивних факторів які впливають на неї [12]. Такий погляд на психологічний захист дозволяє уявляти його як систему яка може регулювати психічний стан особистості, що активується під час внутрішнього або зовнішнього конфлікту.

В основу нашого дослідження покладена теорія О. А. Резінкова щодо наявності в психологічного захисту регулятивної системи, яка в свою чергу поділяється на дві під системи. Перша з них – система стабілізації особистості. Виконуючи гомеостатичні функції, вона включає в себе неусвідомлені механізми психологічного захисту і направлена на ліквідацію або зведення до мінімуму почуття тривоги, пов'язаного з усвідомленням конфлікту, через відокремлення сфери свідомості від переживань, які травмують особистість. Друга підсистема – подолання – розглядається як активність особистості, направлена на усунення або зменшення впливу джерела тривоги (стресора) [12].

Як теоретичну основу для вивчення системи стабілізації плануємо використати в нашому дослідженні «структурну теорію Р. Плутчика» оскільки вона має чітку систему та дає можливість систематизувати вияви захисних механізмів, а також однозначна в інтерпретації, що значно розширює можливості вивчення механізмів психологічного захисту.

Система подолання труднощів розглядається в нашому дослідженні як прояв дії осо-

бистістю спрямованих на оволодіння ситуацією. В змістовному плані ці дії збігаються з копінг-поведінкою особистості. Велике значення в теорії копінг-поведінки займають механізми подолання стресу, які визначають розвиток різних форм поведінки, що призводять до адаптації або дезадаптації особистості [9].

Поведінкові копінг-стратегії поділяють на активні і пасивні, адаптивні і дезадаптивні. До адаптивним стратегіям відносять: стратегію «вирішення проблем», як основну копінг-стратегію, що включає всі способи поведінки людини, спрямовані на вирішення проблемної або стресовій ситуації; стратегію «пошук соціальної підтримки», що включає поведінку, спрямоване на отримання соціальної підтримки від середовища. Соціальна підтримка в загальному вигляді може бути визначена як використання соціальних зв'язків особистості у разі переживання труднощів або неможливості самостійно подолати проблемну ситуацію. Функцію соціальної підтримки в сучасних реаліях виконують соціальні мережі, які характеризують соціальне середовище особистості та є системою взаємовідношень і зв'язків між індивідами, що можуть забезпечити або мобілізувати соціальну підтримку здоров'я [14]. До пасивного копінг-поведінки слід віднести всі варіанти поведінки, що включає базисну копінг-стратегію «уникнення». Базисна копінг-стратегія уникнення є формою подолання стресу направлена на зниження емоційного стресу раніше, ніж зміниться ситуація.

Функція психологічного захисту особистості, яка включає в себе систему подолання та систему стабілізації, яка відображає взаємодію і взаємодоповнення динамічної сталості системи (рівноваги, пристосуванню, підтримці балансу, З. Фрейд, Ж. Піаже) та системи, яка прагне до гетеростазу (порушення рівноваги, наростання напруги). Їх об'єднує спільне прагнення до ліквідації психологічного дискомфорту, пов'язаного з впливом деструктивних факторів. Разом з тим, вони відрізняються за цілим рядом параметрів, серед яких вчені виділяють такі як: характер переходу, активність відношення до реальності, диференційованість, наслідки та результати (Б. Д. Карвасарський, В. А. Ташликов та ін.) [4], [5].

Матеріали та методи Дослідницька робота проводилась на базі Білгород-Дністровського фахового коледжу природокористування, будівництва та комп'ютерних технологій зі студентами другого курсу спеціальності «Менеджмент». Усього в дослідженні взяли участь 42 студента коледжу.

Вибір психодіагностичних методик визначався в результаті аналізу наявних методик дослідження за критеріями надійності та валідності, також необхідністю дослідження особливості психологічного захисту особистості з урахуванням вікових особливостей юнацтва, усвідомлених стратегій опанування захисних механізмів в стресових ситуаціях; діагностики широкого спектру психологічних характеристик особистості, теоретично пов'язаних з регуляцією захисних адаптаційних трансформацій таких як, особистісний адаптаційний потенціал смислово-життєвих орієнтацій.

Відповідно були відібрані такі психодіагностичні методики: тест «Індекс життєвого стилю» Р. Плутчика – Г. Келермага; методика «Індикатор стратегій подолання стресу» Д. Амірхана в адаптації Н. О. Сироти і В. М. Ялтонського; багатофакторний особистісний опитувальник «Адаптивність» А. Г. Маклакова в адаптації С. В. Чермяніна, тест «Смислово-життєвих орієнтацій» Д. О. Леонтьєва, методика визначення стильових особливостей саморегуляції поведінки В. І. Моросанової і Є. М. Коноз.

Тест «Індекс життєвого стилю» Р. Плутчика – Г. Келермага (Life Style Index, LSI) був розроблений Р. Плутчиком в співавторстві з Г. Келерманом і Х. Р. Контом в 1979 році. Тест використовується для діагностики різних механізмів психологічного захисту. Передбачається, що існує вісім базисних механізмів захисту, які тісно пов'язані з вісьмома базисними емоціями псіхоеволюційної теорії. Існування механізмів захисту дозволяє опосередковано виміряти рівні внутрішньоособистісних конфліктів, тобто дезадаптовані люди повинні використовувати захисту в більшій мірі, ніж адаптовані особистості.

Методика «Індикатор стратегій подолання стресу» Д. Амірхана (1990 р.) в адаптації Н. О. Сироти (1994 р.) і В. М. Ялтонського (1995 р.). На основі факторного аналізу вченими було визначено тридцять три найпоширеніші індикатори,

які увійшли до трьох основних копінг-стратегій по 11 пунктів кожна (вирішення проблем, пошук соціальної підтримки та уникнення) [7].

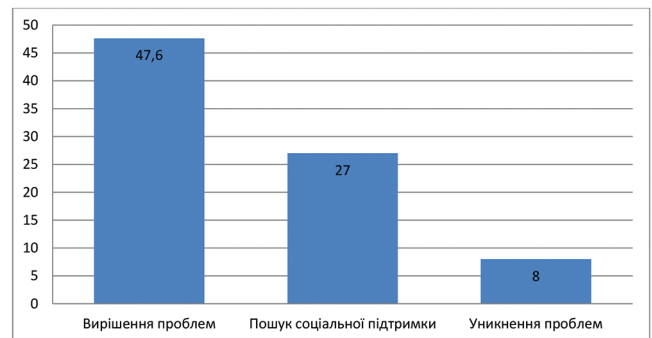

Рисунок 1. Середні показники вираженості копінг-стратегії студентів

На рис. 1. наведені середні показники вираженості копінг-стратегії, отримані в результаті тестування студентів коледжу, з яких видно що в респондентів найбільш виражена копінг-стратегія «Вирішення проблем» 47,6 %, тобто вони орієнтовані на продуктивний і конструктивний спосіб вирішення складних ситуацій.

Багатофакторний особистісний опитувальник «Адаптивність» А. Г. Маклакова в адаптації С. В. Чермяніна, призначений для оцінки адаптаційних можливостей особистості з урахуванням соціально-психологічних та деяких психофізіологічних характеристик, що відображаються в узагальненій особливості нервово-психологічного та соціального розвитку. В основу методики покладено уявлення про адаптацію як про безперервний процес активного пристосування людини до постійних змін у соціальному середовищі і професійній діяльності. Ефективність адаптації багато в чому залежить від того, наскільки особистість сприймає себе і свої соціальні зв'язки, точно порівнює свої потреби з наявними можливостями і усвідомлює мотиви своєї поведінки. Спотворене або недостатньо розвинене уявлення про себе веде до порушення адаптації, що може супроводжуватися під-

Таблиця 1 – «Індекс життєвого стилю» Р. Плутчика – Г. Келермага

Шкали тесту ІЖС	Мін.	Макс.	Середнє	Медіана	Вибірка (N=42)		
					Ньзки бали %	Середні бали %	Високі бали %
Заперечення	13	99	78,5	84	2,38	23,81	73,81
Витіснення	6	99	77	92	14,29	9,52	76,19
Регресія	6	99	70,3	80	14,29	26,19	59,52
Компенсація	5	99	76,2	91,5	19,05	7,14	73,81
Проекція	5	99	55,3	55	35,71	23,81	40,48
Заміщення	23	99	81,1	93	9,52	14,29	76,19
Інтелектуалізація	6	99	74,5	81,5	11,90	14,29	73,81
Реактивне новоутворення	7	99	61,4	61	35,71	16,67	47,62

вищеною конфліктністю, порушенням взаємин, зниженням працездатності і погіршенням стану здоров'я [11]. Багатофакторний особистісний опитувальник «Адаптивність» містить 165 питань і має п'ять шкал (достовірність, нервово-психічна стійкість, комунікативні здібності, моральна нормативність, особистісний адаптивний потенціал).

По результатам проведеного дослідження нами було виділене групи адаптаційних особливості особистості студента в період ранньої юності, відповідно до якого встановлено особистісний потенціал.

1-2 (1 особа) група хороших адаптаційних можливості, особи які відносяться до цієї групи досить легко адаптуються до нових умов діяльності, швидко входять в новий колектив, досить легко і адекватно орієнтуються в ситуації, швидко виробляють стратегію своєї поведінки.

3 група (6 осіб) група з задовільною адаптацією. У осіб цієї групи на початку адаптаційного процесу можуть бути психологічний стан проявляються в конфліктності і агресивності.

4 група (35 осіб) група зі зниженою адаптацією. Особи цієї групи мають низьку нервово-психічною стійкістю, конфліктні, можуть допускати асоціальні вчинки.

Тест «смыслово-жизневих орієнтацій Д. О. Леонтьєва» з адаптованою версією тесту «Мета в житті» (Purpose in Life) Дж. Крамб і Л. Махольку за допомогою якого вони хотіли виміряти ступінь вираженості «волі до життя» у різних респондентів порівнюючи між собою людей з високими професійними досягненнями і з високою виразністю волі в пошуках сенсу; інших, які страждають від неврозу і схильності до самогубства.

Одна з адаптацій тесту Дж. Крамб і Л. Махолька дослідження свідомості життя була зроблена Д. А. Леонтьєвим [8]. Ця російськомовна версія тесту дослідження свідомості життя пропонує п'ять факторів, які автор і його послідовники ділять на дві групи. В першу з них дослідники включили чинники «цілі в житті»,

«інтерес і емоційна насиченість життя» і «задоволеність самореалізацією», співвідносячи і пов'язуючи їх приблизно з майбутнім (цілі), з сьогоденні (процес) і з минулим (результати), наділяючи їх якостями потенційних джерел сенсу людського життя. Друга група чинників включає «локус контролю – Я» і «локус контролю – Життя», тобто впевненість людини в тому, що він може бути фактором свого власного життя, і усвідомлення того, що існує потенційна можливість для самостійного вибору і його реалізації в житті. Цю версію тесту під назвою «Тест смисложиттєвих орієнтацій», що включає п'ять субшкал, що відображають три конкретні смисложиттєві орієнтації та дві збоку локусу контролю, об'єднані «Загальним показником» свідомості життя.

З таблиці 2 видно що у більшості респондентів переважають середні результати по всім шкалам тесту, однак шкала «Локус контролю – Я» має виражений показник низьких балів локус-контролю, що каже про те що у 59,5 % студентів є проблема з впевненістю щодо можливості керувати життєвими подіями.

Методика визначення стильових особливостей саморегуляції поведінки В. І. Моросанової розроблено в 1988 році. По визначенню В. І. Моросанової «стильовими особливостями саморегуляції є типові для людини і найбільш істотні індивідуальні особливості самоорганізації та управління зовнішньої і внутрішньої цілеспрямованої активністю, які стійко проявляються в різних її видах» [10]. Метою опитувальника є діагностика розвитку індивідуальної саморегуляції і її індивідуального профілю, яка включає показники планування, моделювання, програмування, оцінки результатів, а також показників розвитку регулятивно-особистісних властивостей таких як гнучкість і самостійність. За допомогою цієї методики можна визначити рівень розвитку загальної саморегуляції як регулятивних передумов успішності оволодіння новими видами діяльності.

Таблиця 2 – «Смыслово-жизневих орієнтацій» Д. О. Леонтьєва

Шкали тесту СЖО	Мін.	Макс.	Середнє	Медіана	Вибірка (N=42)		
					Ньзки бали %	Середні бали %	Високі бали %
Показник свідомості життя	38	135	85,8	90	135		
Цілі в житті	6	42	25,7	26,5	19	76,2	4,8
Процес життя	6	42	23,9	23,0	21,4	73,8	4,8
Результативність життя	11	34	21,8	21,5	26,2	73,8	-
Локус контролю – Я	7	26	18,07	18,5	59,5	40,5	-
Локус контролю – життя	6	41	26,16	27	2,4	83,3	2,4

У процентному відношенні результати проведеного тестування студентів коледжу 42 осіб мають такий вигляд: планування (низький рівень 19%, середній рівень 52,4%, високий рівень 28,6%); моделювання (низький рівень 26,2%, середній рівень 57,1 %, високий рівень 16,7 %); програмування (низький рівень 9,5, середній рівень 83,3%, високий рівень 7,1%); оцінювання результатів (низький рівень 23,8% середній рівень 64,3%, високий рівень 11,9%); гнучкість (низький рівень 28,6% середній рівень 59,5%, високий рівень 11,9%); загальний рівень саморегуляції (низький рівень 26,2% середній рівень 64,3%, високий рівень 9,5%)

Висновок. Отже можна підсумувати що психологічний захист і розвиток особистості пов'язані між собою. З одного боку психологічний захист є умовою гармонічного розвитку особистості, оскільки дає змогу забезпечити адаптацію через реалізацію рівноваги динамічного розвитку. З іншого боку, розвиток особистості в період юнацтва є одною з умов психологічного захисту, забезпечуючи процес трансформації особистості та її життя, без чого не можлива конструктивна взаємодія зі світом. Самозахисні зусилля особи спрямовані на адаптацію до оточення (збереження) з одної сторони, а з іншої до трансформації психологічної ситуації (зміна).

Література

1. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. Ленинград, 1988.
2. Возрастная психология Л. Ф. Обухова. Москва: Издательство Юрайт, 2015. 460 с.
3. Журбин В. И. Понятие психологической защиты в концепциях З. Фрейда и К. Роджерса. Вопросы психологии. 1990. №4. С. 14–22.
4. Карвасарский Б. Д., Алексеева Д. А., Ташлыков В. А., Якубзов А. М. Основные типы психологической дезадаптации у бывших воинов-интернационалистов. Психологическая диагностика и психотерапия: Метод рекомендации. Ленинград, 1990.
5. Коцюбинский А. П., Шейнина Н. С. Об адаптации психически больных (уточнение основных понятий). Обзор психиатрии и медицинской психологии им. В. М. Бехтерева. 1996. № 2. С. 203–212.
6. Куттер П. Современный психоанализ. Санкт Петербург, 1997. 351 с.
7. Лазарус, Р. Теория стресса и психофизиологические исследования. Эмоциональный стресс / под ред. Л. Леви. Ленинград : Медицина, 1970.
8. Леонтьев Д. А. Тест смысловых ориентаций (СЖО). Москва, 1992. 16 с
9. Малкина-Пых И. Г. Психосоматика: справочник практического психолога. Москва : Изд-во Эксмо, 2005. 992 с.
10. Моросанова В. И. Опросник «Стиль саморегуляции поведения» (ССПМ): Руководство. Москва: Когито-Центр, 2004. 44с. (Психологический инструмент).
11. Практикум з психології менеджменту та професійної діяльності. Під ред. Г. С. Никифорова, М. А. Дмитрієвой, В. М. Снеткова. Санкт Петербург, 2001. С. 127–129, 138–141.
12. Резнікова О. А. Адаптаційна трансформація психологічного захисту особистості студента: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / О. А. Резнікова ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковород. Х., 2010. 21 с. укр.
13. Фрейд З. Психология бессознательного. Москва: Просвещение, 1989. 448 с.
14. Ялтонский В. М. Современные теоретические подходы к исследованию совладающего поведения [Электронный ресурс]. Медицинская психология в России: электрон. науч. журн. 2010. N 1. URL: <http://medpsy.ru>

References:

1. Berezin F. B. (1988). Mental and psychophysiological adaptation of the person. Leningrad.
2. Age psychology L. F. Obukhova (2015). Moscow: Yurayt Publishing House.
3. Zhurbin V.I. The concept of psychological protection in the concepts of Z. Freud and K. Rogers. *Questions of psychology*. 1990. №4. P. 14–22.
4. Karvasarsky B. D., Alekseeva D. A., Tashlykov V. A., Yakubzov A. M. (1990), The main types of psychological maladaptation in former internationalist soldiers. *Psychological diagnosis and psychotherapy: A method of recommendation*. Leningrad.
5. Kotsyubinsky A. P., Sheinina N. S. On the adaptation of the mentally ill (clarification of basic concepts. *Review of psychiatry and medical psychology*. VM Bekhtereva. 1996. № 2. 203–212.
6. Cutter P. (1997) *Modern psychoanalysis*. St. Petersburg.
7. Lazarus, R. *Theory of stress and psychophysiological research*. Emotional stress / ed. L. Levy (1970). Leningrad: Medicine.
8. Leont'ev D. A. (2005) *Test of semantic-life orientations (SJO)*. Moscow.
9. Malkina-Pykh I. G. (2005). *Psychosomatics: a guide for practical psychologists*. Moscow: Izd-vo Eksmo.
10. Morosanova V. I. (2004) *Questionnaire «Style of self-regulation of behavior» (SSPM): Management*. Moscow: Kogito-Center. (Psychological tool).

11. Workshop on psychology of management and professional activity. Ed. G.S. Nikiforova, M. A. Dmitrieva, V. M. Snetkova St. Petersburg, 2001. 127–129, 138–141.
12. Reznikova O. A. Adaptive transformation of psychological protection of the student's personality: author's ref. dis. ... cand. psychol. Science: 19.00.07 / O. A. Reznikov; Hark. nat. ped. Univ. GS Frying pans. H., 2010. 21 p.
13. Freud Z. Psychology of the unconscious. M.: Enlightenment, 1989. 448 p.
14. Yaltovsky V. M. Modern theoretical approaches to the study of coping behavior. *Medical psychology in Russia: electron. scientific magazine*. 2010. N 1. URL: [http:// medpsy.ru](http://medpsy.ru)

Iryna Savenkova

V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv, Mykolaiv, Ukraine

Yulia Missuk

K. D. Ushinsky South Ukrainian National Pedagogical University,
Odessa, Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL JUSTIFICATION OF THE STUDY OF NNHE ADAPTIVE TRANSFORMATION OF THE PSYCHOLOGICAL PROTECTION OF THE STUDENTS PERSONALITY

Abstract. *The problem of the relationships of mechanisms of psychological protection with the process of adaptation of students is considered to the educational environment in the university in this article. It is justified the feasibility of the study student period, that places higher demands to the psychological protection of the individual. The description of the theoretical justification of the problem of psychological protection and its features is given on the analysis of the scientific literature. It is presented the picture of the strategies of adaptive behavior of the person. The psychodiagnostic techniques are described such as (test "Lifestyle Index" K. R. Plutchik – G. Kelermag, the methodology "The indicator of strategies to overcome stress" of D. R. Amirkhan in the adaptation of N.O. Syroty and V.M. Yalta, the multifactor personal questionnaire "The adaptability" of A. G. Maklakova in the adaptation of S. V. Chermyanin, the test of semantic and real orientations of D. O. Leontiev, the methodology of determining the stylistic features of self-regulation of behavior by V. I. Morosanova and E. M. Konoj). All they are used in the research of the features of psychological protection of personality and transformational adaptation. It is given the data of empirical research of features of formation of strategies of adaptive behavior in the course of psychological protection of the personality of the student. The psychological protection and personality development are related with each other, allowing the individual to adapt to difficult living conditions.*

On the one hand, the psychological protection is a condition for the harmonious development of the student's personality. It allows to provide adaptation through realization of balance of dynamic process of development. On the other hand, the development of personality in adolescence period is one of the conditions of psychological protection, ensuring the process of transformation of the individual and its life. The constructive interaction with the surrounding world is not possible without it. On the one hand, the self-protective efforts of a person are aimed at adaptation to the environment (preservation), and on the other hand, to the transformation of the psychological situation (change).

Key words: student, psychological protection, adaptive transformation.